

STANKA KOMAC ŠRAJ
Iz trde zemlje je vzknil lepote cvet

Stanka Komac Šraj

pregledna razstava

Tolminski muzej

15. 5. 2018 — 15. 6. 2018

Stanka Komac Šraj se je rodila leta 1920 v Bovcu. Po končani umetno–obrotni šoli v Gorici je študirala slikarstvo v Benetkah, po 2. svetovni vojni pa je študij dokončala na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani. Kot likovna pedagoginja je trideset let poučevala na osnovni šoli in gimnaziji v Postojni, po upokojitvi pa je živela in ustvarjala v Bovcu. Udeleževala se je likovnih kolonij, svoja dela je predstavila na več skupinskih razstavah ter samostojno. Leta 2001 je prejela priznanje, leta 2010 pa še plaketo Občine Bovec. Umrla je leta 2017.

Več o avtorici: Ivan Šraj, Zoran Kašca: Akademska slikarka Stanka Komac Šraj v Bovški zbornik: ob 800-letnici prve pisne omembe župnije Bovec: 1192-1992, Tolmin, Tolminski muzej, 2004, str. 233–238.

Iz trde zemlje je vzklik lepote cvet

Stanka Komac Šraj, rojena leta 1920 v Bovcu, je prva in najbolj poznana slikarka gornjega Posočja. Na Bovškem je pustila močan pečat; njene slike krasijo številne domove, svoja dela pa je domačemu občinstvu predstavila na samostojnih razstavah v Domu Trenta (1998) in v Kulturnem domu v Bovcu (2006 in 2015). Umetnica je tako pomembno prispevala k dvigu likovne kulture, z izbiro slikarskih motivov pa je tudi sama izkazovala močno navezanost na rodno okolje: navdihovale so jo tradicionalna arhitektura, domača pokrajina in reka Soča pa tudi preproste cvetlice z domačega vrta in poletnih travnikov. S čopičem v roki je Stanka Komac Šraj dočakala častitljiva leta – umrla je lani, v 97. letu starosti. S posthumno slikarsko razstavo v galeriji Tolminskega muzeja želimo njeno delo predstaviti širši lokalni skupnosti in ga zapisati v zgodovino posoške ustvarjalnosti.

S svojim slikarskim delom je tudi Stanka Komac Šraj beležila zgodovino. Njene lavirane in akvarelne risbe ter risbe s tušem so dragoceni dokumenti stavbne dediščine na Bovškem in Tolminskem. Zlasti dela starejšega datuma, ki so nastala pred rušilnim potresom leta 1976, prikazujejo vedute krajev, ki jih že dolgo ni več. Slikarkino strast, s katero je beležila podobe domačih krajev, lahko danes vidimo kot daljnovidno željo, skoraj nujno, da se izginjajoče vedute obrani pred pozabo časa.

Upodobitve vasi, domačij, dvorišč in ozkih gas so narejene s sproščeno potezo, ki izžareva toplino in domačnost ter poudarja slikarkino iskreno navdušenje nad izbranim motivom. Skromne in preproste kmečke domačije so urejene, dvorišča lepo pospravljena, stopnice natančno pometene, ozke uličice pa snažne in vabljive. Urejene skladovnice drv, ki v dekorativnem vzorcu popestrijo fasado, ali rdeče rože na lesenem »ganku«, oknih in v koritih pred hišo pričajo o pristni potrebi preprostega človeka, da se obda z lepoto.

Odsotnost ljudi izžareva spokojnost pa tudi nostalgijo in obujanje spominov na čas otroštva. Tako tudi na praznih vedutah slutimo prisotnost življenja in razberemo zgodbe, ki se odvijajo v tej domačni scenografiji. Skrivajo se v detajlih: nekdo je pred vrata prislonil kmečko orodje, ko se je vrnil s polja, pred hišo ustavljeni voz čaka, da ga naloženega odpeljejo, osamljeni koš je morda pozabila gospodinja, ki se je zaklepetala s sosedo ...

Včasih pa slikarka v prizor umesti tudi človeško figuro, denimo kmetico bosih nog, ki je pravkar natresla kokošim zrnja, sedaj pa z naklonjenostjo opazuje zborček putk, ki so se družno spravile k pojedini.

Med hišami se odkrivajo pogledi na hribe. Kakor častitljivi očaki bdijo nad njimi, včasih pa kulisa vrtoglavo navpičnih sten še poudari strme naklone streh visokogorskih domačij. Ponekod so v ospredju dodane senene kopice – ti vaški varuhi pričajo o kmečkem življenju.

Različne slikarske tehnike ustvarjajo različne atmosfere. Risba s tušem in lavirana risba, ki spominjata na gravure oziroma stare fotografske posnetke, nas popeljeta v preteklost. Podobno tudi prosojne akvarelne risbe in v impresionističnem duhu zasnovane vedute ustvarjajo nostalgичno vzdušje. Slikarka v statično arhitekturo vnaša dinamiko z ritmičnim razporejanjem linij in volumnov. Čvrste kompozicije so sestavljene iz horizontalnih in vertikalnih linij: stopnice, lestve, opaži, tramovi, kamniti zidovi, skladovnice drv, okenske odprtine, dimniki, snopi sena, venci koruze in trakovi sveže opranega perila so nanizani v ritmičnih potezah. Hitra, razdrobljena črta, s katero slikarka zariše stavbe, morda že vsebuje slutnjo razpada in razkroja. Izseljevanje prebivalstva, potresi, prenove, modernizacije in novogradnje so do danes močno spremenile podobe krajev, ki jih je slikarka še lahko občudovala – čeprav je že sama slikarsko dokumentirala tudi razgaljene temelje hiš, podrte vogale in načeta ostrešja.

Na razstavi so javnosti prvič predstavljene risbe morskih vedut iz slikarkinih študijskih let. Hiše s slikovitimi fasadami in številnimi polkni ter ozkimi kamnitimi stopnišči, strnjene v tesnih uličicah s skrivnostnimi obokanimi prehodi, pisani čolni v zalivu ter vitki jambori jadrnic z napetimi vrvmi so slikarki ponujali neizčrpne možnosti za opazovanje migotave svetlobe in žarečih barv.

Tako kot impresionisti avtorica pri sončni svetlobi opazuje tudi cvetlična tihožitja. Bogati šopki, žareči v vseh barvah, so aranžirani iz preprostih poljskih rož in cvetja s slikarkinega vrta. Pisanemu cvetju v vazah in venci se včasih pridružijo košare s sadjem in stari predmeti. Tudi iz teh slik dehti domačen vonj po starih časih.

Na razstavi prav tako najdemo nekaj krajinskih motivov. Slike iz različnih obdobj se slogovno razlikujejo: slikarka realistično prikaže cvetoče drevo, planinsko cvetje in pogled na zelenečo pokrajino, ki se odpira pod njo. V

zahajajočem soncu žareče jesensko drevje, ki odseva na vodni gladini, je naslikano v impresionistični maniri. Lavirana risba brezovega drevoreda, skozi katerega pelje pot v gozd, je ekspresivno podana. Razpoloženje umirjajo zimske krajine – v snežno odejo oblečena gruča hiš se tiho zlije z zimsko belino.

Posebno poglavje ustvarjanja Stanke Komac Šraj predstavljajo portreti, ki kažejo njeno akademsko veščino pri upodabljanju človeške figure in portreta, ljubezen do detajlov in prodorno opazovanje človeške psihologije. Tako na otroških portretih opazimo nekoliko nelagoden izraz in držo deklice in dečka, ki nista vajena poziranja. Njuno togost slikarka omehča z detajli kot so plišasti medvedek ali rumeno jabolko, vezenina in svetleči gumbi na otroški obleki, draperija in barvito ozadje. Psihološko je dobro zasnovan tudi portret none. Njen obraz uokvirja temna ruta, ki poudarja ekspresiven izraz na obrazu te skromne, a hkrati samozavestne ženice.

Razstavo v večini sestavljajo dela iz zasebnih zbirk domačinov. Prisotnost del Stanke Komac Šraj v številnih domovih dokazuje, da je bila umetnica priljubljena, dobro sprejeta in spoštovana. Štejemo jo za enega največjih slikarskih talentov, ki so v težkih pogojih vzkli na naši trdi zemlji. Zato smo nanjo ponosni.

Monika Ivančič Fajfar

Piran, detajl ulice
avgust 1971, črn tuš/papir, zasebna zbirka

Hiše, Piran

avgust 1964, akvarel, zasebna zbirka

Punta, Piran

avgust 1964, akvarel, zasebna zbirka

Piran
1971, črn tuš/papir, zasebna zbirka

Piran, pogled proti cerkvi
1971, črn tuš/papir, zasebna zbirka

Čolni, Piran

1967, akvarel, zasebna zbirka

Piran, pristanišče

akvarel, zasebna zbirka

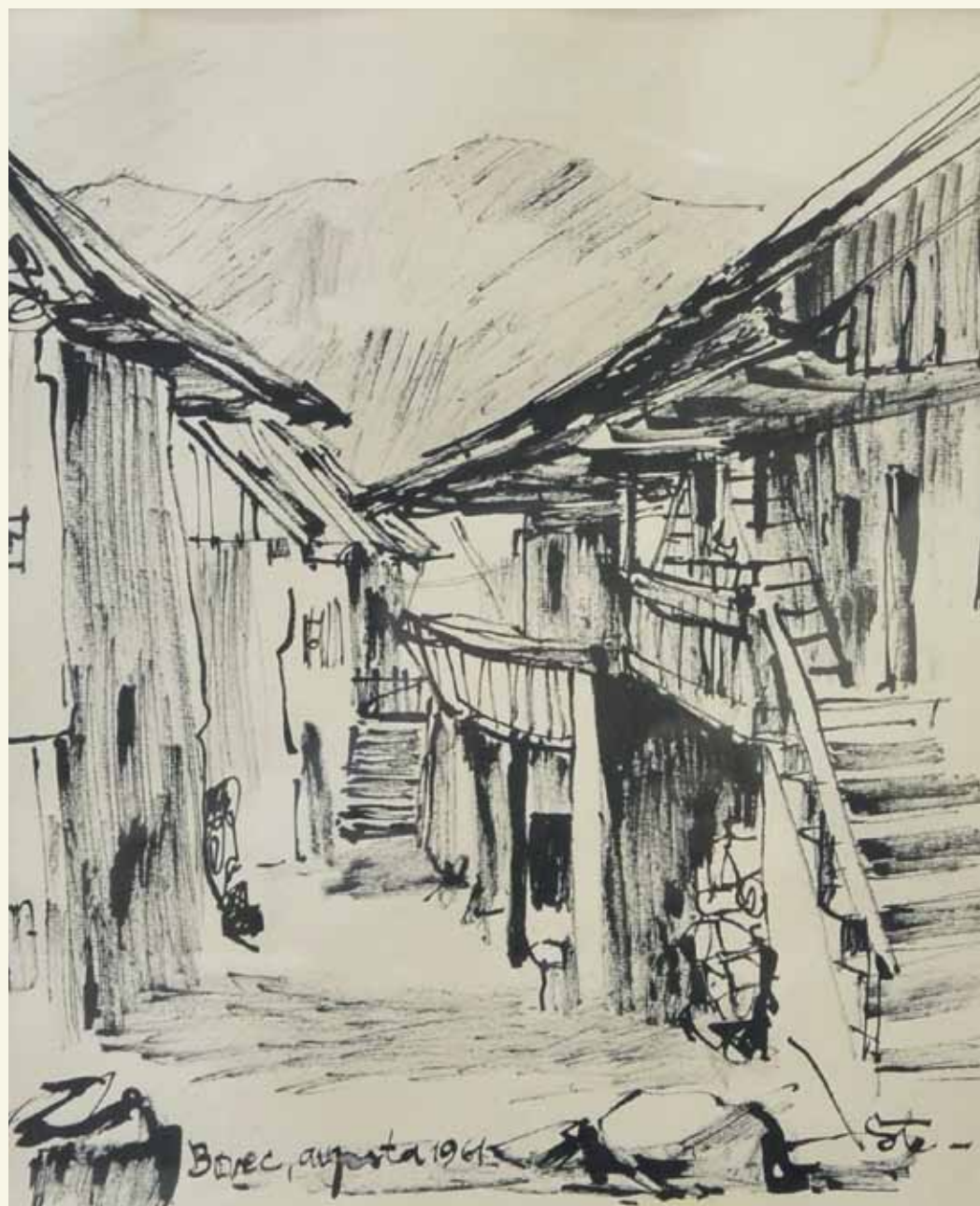
Trio na vodi
akvarel, zasebna zbirka

Piran
avgust 1971, črn tuš/papir, zasebna zbirka

Trnovo ob Soči

1969, akvarel, zasebna zbirka

Bovec

avgust 1961, akvarel, zasebna zbirka

Srpenica
črn tuš/papir, zasebna zbirka

Trnovo ob Soči
1969, akvarel, zasebna zbirka

Kot, Bovec

akvarel, zasebna zbirka

Jezerca, Bovec

akril/platno, zasebna zbirka

Stara domačija
akril/platno, zasebna zbirka

Bovec
akril/platno, zasebna zbirka

Krajina

akril/platno, zasebna zbirka

Ana Mihelič, portret
akril/platno, zasebna zbirka

Miran Mihelič, portret
akril/lesonit, zasebna zbirka

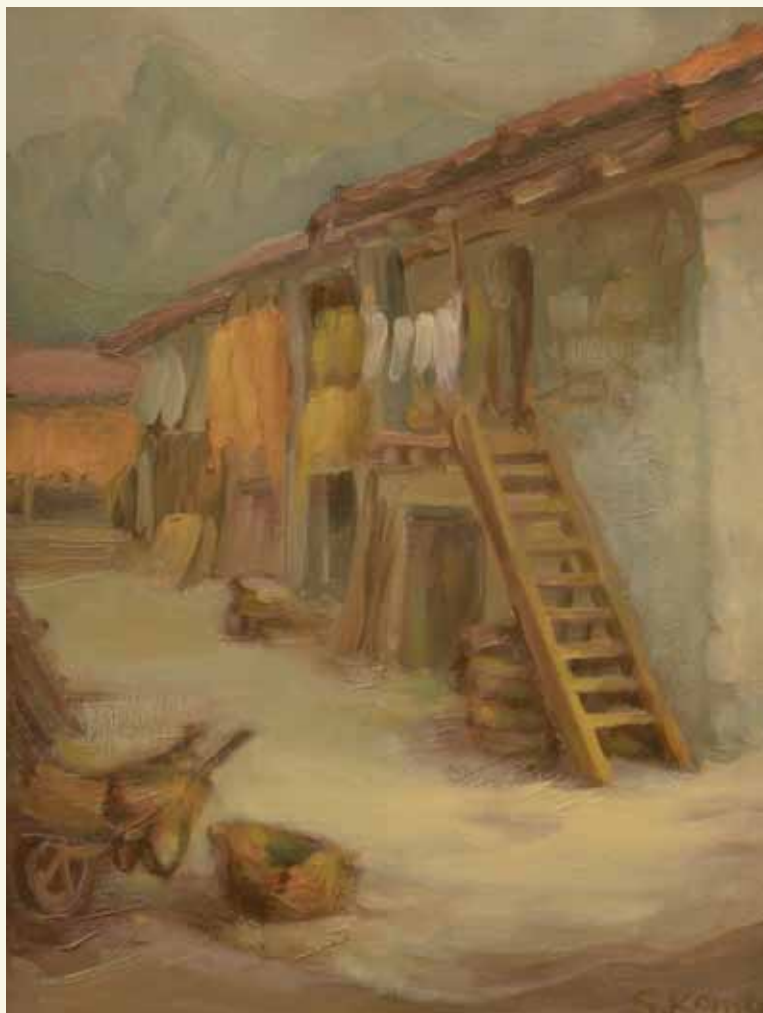

Stara mama, portret
akril/lesonit, zasebna zbirka

Stara mama, portret
svinčnik/papir, zasebna zbirka

Idrsko,
akril/platno, zasebna zbirka

Krajina
akril/platno, zasebna zbirka

Razpelo
olje/lesonit, zasebna zbirka

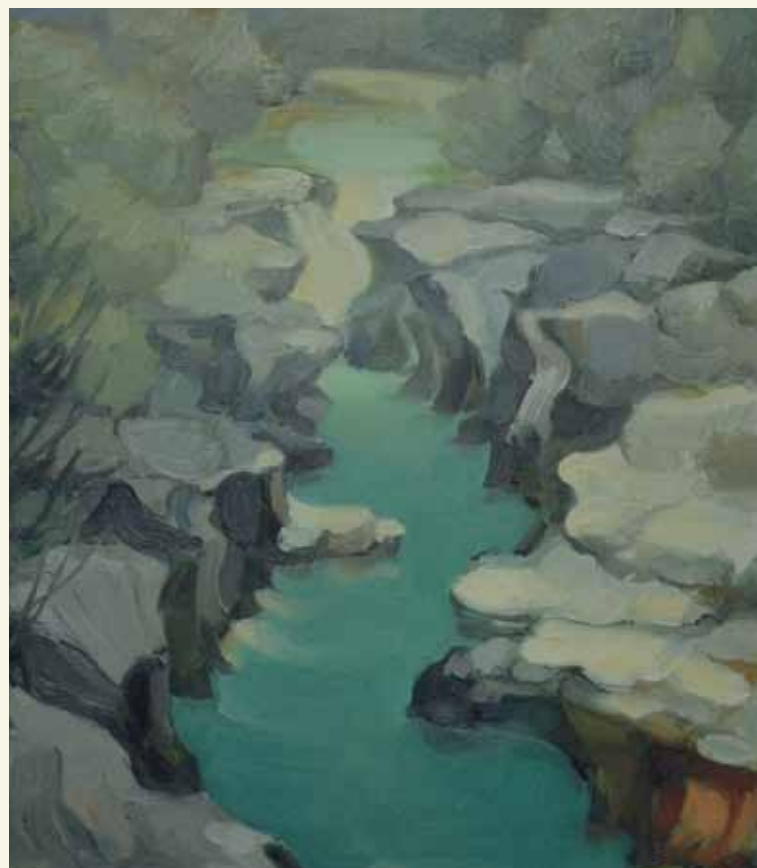
Log pod Mangartom
 olje/platno, zasebna zbirka

Zima
 olje/platno, zasebna zbirka

Log pod Mangartom
1995, akril/platno, zasebna zbirka

Soča
olje/platno, Tolminski muzej

Bovec
akril/lesonit, zasebna zbirka

Tihožitje

akvarel, zasebna zbirka

Tihožitje

akril/platno, zasebna zbirka

Šopek
akril/lesonit,
zasebna zbirka

Tihožitje
akril/platno, zasebna zbirka

Šopek

akril/platno, zasebna zbirka

Cinije

akril/platno, zasebna zbirka

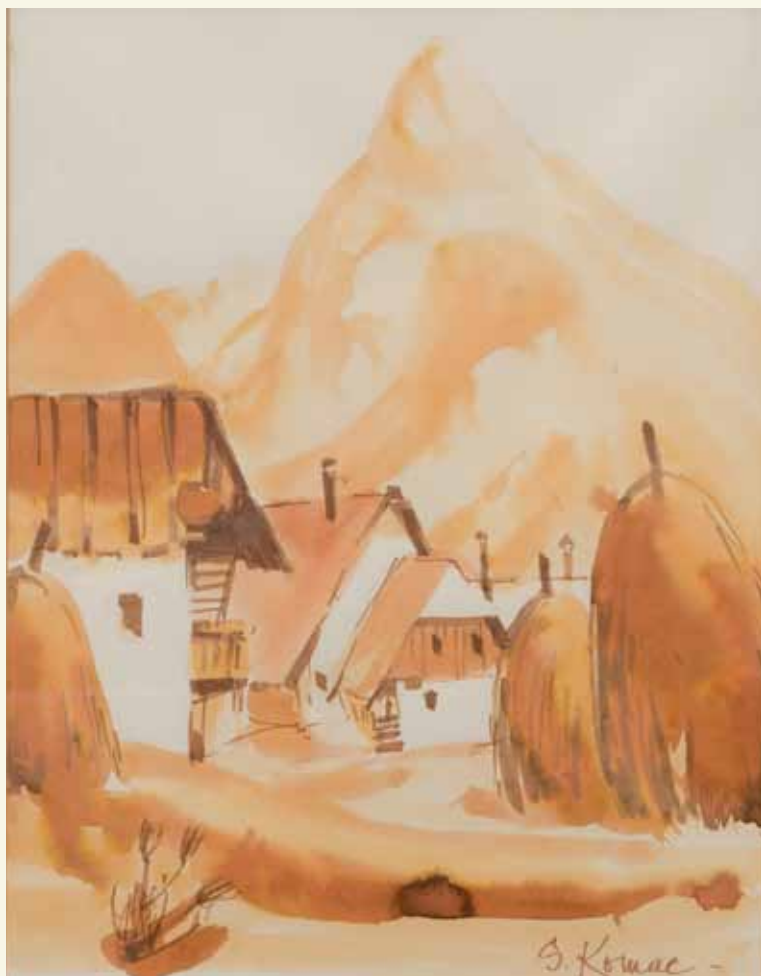

Šopek
olje/platno, zasebna zbirka

Šopek
olje/oplatno, zasebna zbirka

Bovec, Kot
laviranka, zasebni arhiv

Bovec, Mala vas
laviranka, zasebni arhiv

Zepova domačija
laviranka, zasebni arhiv

Breze
laviranka, zasebni arhiv

Cerkev sv. Urha
laviranka, zasebni arhiv

Bovec, Dvor
laviranka, zasebni arhiv

Bovec, Kot
laviranka, zasebni arhiv

Bovec, Kot
laviranka, zasebni arhiv

Kožarjeva hiša
laviranka, zasebni arhiv

Bovec, Kot
laviranka, zasebni arhiv

Bovec, Dvor
laviranka, zasebni arhiv

Stanka Komac Šraj

Iz trde zemlje je vzklil lepote cvet

Katalog razstave

Izdal in založil: Tolminski muzej

Zanj: Damjana Fortunat Černilogar

Besedilo: Monika Ivančič Fajfar

Organizacija razstave: Marko Grego

Oblikovanje kataloga: Marko Grego

Fotografija: Marko Grego

Tisk: Medium, Žirovnica

Naklada: 200 izvodov

Tolmin, april 2018

© Tolminski muzej

Vse pravice so pridržane. Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji. Noben del te izdaje ne sme biti reproduciran, shranjen ali prepisan v katerikoli obliki oz. na katerikoli način, bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali kako drugače, brez predhodnega pisnega dovoljenja lastnikov avtorskih pravic.

| tolminski muzej

tolminski muzej